

ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИСТИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

RESEARCH AND EXPERIMENTAL VERIFICATION OF THE EFFECTIVENESS OF PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR DEVELOPING SPEECH CULTURE IN FUTURE SPECIALISTS IN TOURIST SERVICES DURING PROFESSIONAL TRAINING

Мовленнєву культуру майбутнього фахівця з туристичного обслуговування потрактовано як феномен особистісного вираження фахівця, його цілей і мотивів у здійсненні професійної комунікації шляхом використання набутих мовних знань, мовленнєвих умінь та навичок, комунікативних стратегій для забезпечення ефективного професійного спілкування з використанням засобів рідної/іноземної мови і літератури. Мовленнєву культуру характеризують такі особистісні якості, як толерантність, повага, етика, терпимість, комунікабельність, відповідальність, культура поведінки під час розроблення туристичного продукту й координації туристичних мандрівок клієнтів. Розвиток соціально-економічних і політичних відносин в українському суспільстві зумовили необхідність перегляду вимог до організації та реалізації навчально-виховного процесу. Безумовно, організація навчально-виховного процесу повинна відповідати принципам гуманності, гуманітаризації, індивідуалізації, диференціації та демократизації на всіх етапах і у всіх ланках освіти, педагог і студенти мають бути активними учасниками педагогічного спілкування, успішність якого значною мірою зумовлена мовленнєвою культурою. Використання інтерактивних форм і методів навчання робить освітній процес більш продуктивним, активізує увагу, стимулює творчу діяльність студентів, забезпечує їх самореалізацію відповідно до природних навчальних можливостей кожного.

У статті обґрунтовано мету, завдання й етапи, методику й організацію педагогічного експерименту; доведено ефективність педагогічних умов формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців з туристичного обслуговування у професійній підготовці.

Дослідницько-експериментальна робота проведена на базі Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Мукачівський аграрний коледж», Національного університету біоресурсів і природокористування України, Мукачівського державного університету, Хмельницького національного університету та Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького упродовж 2015–2019 рр. та охоплювала три взаємопов'язані етапи: констатувальний, формувальний та узагальнювальний. До експерименту залучено 279 осіб, із них 35 викладачів (експертів) та 244 студенти, із яких були сформовані контрольна (КГ – 106 студентів) та експериментальна (ЕГ – 138 студентів) групи.

Ключові слова: мовленнєва культура, фахівець з туристичного обслуговування, компоненти, критерії, педагогічні умови, навчально-методичне забезпечення, професійна підготовка.

Speech culture of future specialists in tourist services is interpreted as a phenomenon of their personal expression, goals and motives in professional communication by using the acquired language knowledge, language skills and communication strategies to ensure effective professional communication by the means of native/foreign language and literature. Speech culture is characterized by such personal qualities as tolerance, respect, ethics, patience, sociability, responsibility and a culture of behaviour when creating tourist products and coordinating clients' travels.

The development of socio-economic and political relations in Ukrainian society has caused the need to reconsider the requirements for organizing and implementing the educational process. Indeed, the organization of the educational process should comply with such principles as humanism, humanization, individualization, differentiation and democratization at all stages and in all branches of education. In turn, teachers and students should actively participate in pedagogical communication, whose success largely depends on speech culture. The use of interactive forms and methods of teaching and learning makes the educational process more productive, stimulates students' attention, creativity and ensures their self-realization following their natural learning capabilities.

In the article justifies the aim, objectives, stages, methodology and organization of the pedagogical experimental proves the effectiveness of pedagogical conditions for developing speech culture in future specialists in tourist services during professional training.

The experiment was conducted at the premises of the Alienated Department of the National University of Bioresources and Nature Resources Use of Ukraine "Mukachevo Agricultural College", the National University of Bioresources and Resources Use of Ukraine, Mukachevo State University, Khmelnytskyi National University and Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy National University between 2015 and 2019 and consisted of ascertaining, formative and summarizing stages. The experiment involved 279 respondents, including 35 teachers (experts) and 244 students, who were divided into control (106 students) and experimental (138 students) groups.

Key words: speech culture, specialists in tourist services, components, criteria, pedagogical conditions, educational and methodical complex, professional training.

УДК 378.461-043.83:371.134:81'366.
584.3:338.48-047.22
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/77.33>

Попович В.І.,
канд. пед. наук,
заступник директора з виховної роботи
Відокремленого структурного підрозділу
«Мукачівський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів
і природокористування України»

Софілканіч Н.Ю.,
викладач іноземної мови, спеціаліст
вищої категорії,
викладач-методист
Відокремленого структурного підрозділу
«Мукачівський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів
і природокористування України»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Завданням наукового дослідження є формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців з туристичного обслуговування у професійній підготовці. Проаналізувавши наукову літературу, визначаємо мовленнєву культуру майбутніх фахівців з туристичного обслуговування як основу процесу їхнього професійного становлення та розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

До проблеми формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців зверталось чимало вчених. Ретроспективний аналіз наукових публікацій стверджує, що особливості формування й розвитку особистості майбутнього фахівця та його мовленнєвої культури вивчалися О. Беляєвим, С. Вербецук, О. Дахіною, Б. Ельконіним, Б. Гершунським, О. Лебедевою та ін. Окремі аспекти формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців туристичної сфери дослідили у наукових роботах С. Александрова, Г. Гуменюк, Г. Зайчук, Я. Окопна, І. Саух, Л. Соловей, О. Тишевська-Шапошник та ін. Над проблемою формування мовленнєвої культури працювали Л. Мацько, Л. Паламар, М. Пентилюк, Л. Струганець, Г. Шелехова А. Нікітіна та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців з туристичного обслуговування у професійній підготовці вимагає нових підходів.

Мета статті. Ґрунтовний аналіз основних етапів експериментального дослідження.

Виклад основного матеріалу. Основні етапи експериментального дослідження. Програма експериментальної роботи з формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців з туристичного обслуговування у професійній підготовці передбачала: аналіз освітніх програм, навчальних планів підготовки майбутніх фахівців з туристичного обслуговування; створення методик для вивчення стану сформованості мовленнєвої культури майбутніх фахівців з туристичного обслуговування; визначення рівнів сформованості мовленнєвої культури майбутніх фахівців з туристичного обслуговування; створення авторської моделі формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців з туристичного обслуговування; визначення контрольних (КГ) й експериментальних (ЕГ) груп здобувачів освіти для перевірки ефективності розробленої системи; проведення апробації й оцінювання ефективності розробленої нами методики формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців з туристичного обслуговування, узагальнення одержаних результатів.

Дослідницько-експериментальна робота була проведена на базі Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Мукачівський аграрний коледж»,

Національного університету біоресурсів і природокористування України, Мукачівського державного університету, Хмельницького національного університету та Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького упродовж 2015–2019 рр. Вона охоплювала три взаємопов'язані етапи науково-педагогічного пошуку: констатувальний, формувальний та узагальнювальний. До експерименту залучено 279 осіб, із них 35 викладачів (експертів) та 244 студенти, із яких були сформовані контрольна (КГ – 106 студентів) та експериментальна (ЕГ – 138 студентів) групи.

З метою доведення ефективності педагогічних умов формування мовленнєвої культури студентів були використані раніше визначені критерії [1, с. 588; 4] й показники її сформованості [1, с. 1024; 2; 3; 4].

Педагогічний експеримент складався з таких етапів, як констатувальний, формувальний, узагальнювальний.

На підставі вивчення наукової літератури та практичного досвіду визначено структурні компоненти мовленнєвої культури: *мотиваційний, когнітивний та діяльнісний*. Для визначення рівня сформованості мовленнєвої культури майбутніх фахівців з туристичного обслуговування представлено такі критерії: *мотиваційно-ціннісний, знаннєво-пізнавальний, професійно-комунікативний*. Визначення критеріїв і показників дало змогу дослідити рівні сформованості мовленнєвої культури: *високий (професійний), середній (продуктивний), низький (репродуктивний)*.

Під час констатувального етапу експерименту виконувалися такі завдання: спостереження мотивації до навчання мовленнєвої культури; аналіз особливостей формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців з туристичного обслуговування у ЗВО. В експериментальних групах був проведений діагностуючий експеримент щодо встановлення рівня сформованості мовленнєвої культури майбутніх фахівців, застосовуючи методи спостереження, анкетування, тестування.

Метою констатувального етапу педагогічного експерименту було дослідження таких якостей формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців, які забезпечуються в умовах стандартної системи підготовки фахівців, враховуючи чинники, які могли б покращити рівень сформованості мовленнєвої культури.

Результати цього етапу педагогічного експерименту вказали на низький рівень формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців з туризму, продемонстрували позитивні та негативні фактори, що впливають на ефективність формування такої культури, визначили блок теоретичних і практичних питань, сформулювали педагогічні умови, створили модель формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців з туристичного обслуговування.

Відповідно до мети дослідження аргументовано педагогічні умови, які сприяють формуванню мовленнєвої культури:

- активізація мотивації майбутніх фахівців з туристичного обслуговування до оволодіння мовленнєвою культурою;
- професійно-орієнтована реструктуризація змісту мовної підготовки майбутніх фахівців з туристичного обслуговування;
- формування й розширення фахового словникового запасу засобами «Електронного термінологічного словника із туризму» та «Комплексного термінологічного словника із туризму»;
- залучення майбутніх фахівців з туристичного обслуговування до комунікативної взаємодії на основі використання інтерактивних методів навчання.

На основі окреслених педагогічних умов побудовано структурну модель формування мовленнєвої культури, що відображає комплекс заходів, які ґрунтуються на *загальнодидактичних і спеціальних принципах*.

З метою формування мотиваційного компонента мовленнєвої культури серед здобувачів освіти здійснювалося опитування, яке передбачало ранжування мотивів оволодіння фахом. Під час нього бралися до уваги такі вимоги: анонімність, створення та підтримка мотивації студентів до участі в опитуванні упродовж дослідження, виключення впливу послідовності питань. Проведемо аналіз результатів ранжування мотивів навчання студентами університетів і коледжу (табл. 1).

Провідними мотивами для студентів університетів в оволодінні майбутнім фахом є «Рекомендація рідних», «Обрана спеціальність забезпечить мою родину» та «Планую в майбутньому керувати

туристичною фірмою». Сума їх рангів складає відповідно 246, 225 та 206 (1, 2, 3 місце). Провідними мотивами для студентів коледжу в оволодінні майбутнім фахом є «Рекомендація рідних», «Вчусь з метою здобути освіту», «До оволодіння знаннями заохочує творчість професії». Сума їх рангів складає 98, 90, 84 відповідно (1, 2, 3 місце). Зазначимо, для більшості студентів як університетів, так і коледжу важливою є думка рідних і друзів. Студенти коледжу навчаються за рекомендацією рідних, студенти університетів також навчаються за рекомендацією рідних.

На десятому, одинадцятому і дванадцятому місці представлені мотиви «Вміння викладачів зацікавити засобами мовлення», «Вчусь з метою здобути освіту», «Спеціальність обрав випадково» для студентів університетів. Сума рангів складає 106, 105 та 96 відповідно. Бачимо суттєву різницю між мотивами щодо студентів коледжу.

На констатувальному етапі здійснювався аналіз початкового рівня сформованості мовленнєвої культури майбутніх фахівців (табл. 2.).

Таблиця 2

Розподіл майбутніх фахівців з туристичного обслуговування за рівнями сформованості мовленнєвої культури на констатувальному етапі експерименту

Рівні	Кількість студентів			
	Контрольна група (КГ)		Експериментальна група (ЕГ)	
	абс.	%	абс.	%
Низький	32	30,19	41	29,71
Середній	54	50,94	71	51,45
Високий	20	18,87	26	18,84
Всього	106	100	138	100

Таблиця 1

Аналіз результатів вивчення мотивів навчання майбутніх фахівців з туризму

№ з/п	Мотиви	Місце	Загальна сума рангів	Студенти університетів		Студенти коледжу	
				Сума рангів	Місце	Сума рангів	Місце
1	Рекомендація рідних	1	344	246	1	98	1
2	Вчусь з метою здобути освіту	9	195	105	11	90	2
3	Спілкування з клієнтами	10	165	114	9	51	10
4	Любов до екскурсій	6	237	162	6	75	6
5	Мотивує до навчання сам навчальний процес	5	249	182	5	67	8
6	Обрана спеціальність забезпечить мою родину	2	308	225	2	83	4
7	До оволодіння знаннями заохочує творчість професії	4	281	197	4	84	3
8	Планую в майбутньому керувати туристичною фірмою	3	284	206	3	78	5
9	Оволодіння мною мовленнєвою культурою допоможе під час спілкування з клієнтами	8	201	132	8	69	7
10	Вміння викладачів зацікавити засобами мовлення	11	147	106	10	41	12
11	Хочу зробити свій внесок у розвиток туризму	7	213	147	7	66	9
12	Спеціальність обрав випадково	12	138	96	12	42	11
	Всього		2762	1918		844	

У результаті проведеного експерименту бачимо, що початковий рівень сформованості мовленнєвої культури майбутніх фахівців з туристичного обслуговування в контрольних і експериментальних групах дещо відрізняється. Низький рівень сформованості мовленнєвої культури в контрольних групах продемонстрували 30,19% здобувачів освіти, а в експериментальних – 29,71%. Середній рівень сформованості мовленнєвої культури в контрольних групах – 50,94%, в експериментальних – 51,45%. Високий рівень сформованості мовленнєвої культури майбутніх фахівців з туристичного обслуговування на контрольному етапі експерименту продемонстрували в контрольних групах 18,87%, в експериментальних – 18,84%.

Представлені в таблицях 1 і 2 результати вказують на те, що студенти контрольної і експериментальної груп виявили схоже відношення до майбутньої професії.

Висновки. Проблема формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців з туристичного

обслуговування у професійній підготовці є складною і багатогранною, тому проведене дослідження не може вирішити всіх її аспектів. Наукові пошуки доцільно спрямувати на удосконалення методичного інструментарію педагогічної діагностики комунікативної культури.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
2. Мазін В.М. Критерії та показники сформованості культури самореалізації педагога. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. Сер. Педагогіка.* 2007. Вип. 41. С. 217–225.
3. Новий тлумачний словник української мови / уклад. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. Київ : Ін-т енциклопед. досліджень НАН України. 2008. 2700 с.
4. Танська В.В. Підготовка майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2006. 20 с.